

УДК 378.147:004

Фарідун МАЙНАЄВ

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна
e-mail: farid.mainaiev@gmail.com

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

У статті розглянуто критерії та показники готовності майбутніх учителів історії до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні. Відповідно до мотиваційного, когнітивного та діяльнісного критеріїв визначено рівні сформованості готовності студентів до застосування ІКТ та подано їх характеристики. Автор доходить висновку, що готовність студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ у навчанні є інтегрованим утворенням яке складається із сформованих знань і сукупності вмінь і навичок, котрі дозволяють ефективно застосовувати ІКТ для вирішення навчальних і професійних задач.

Ключові слова: дидактичні умови, готовність студентів до застосування ІКТ, мотиваційний критерій, когнітивний критерій, діяльнісний критерій.

Громадяни України мають право на якісну освіту, що гарантується Законом про освіту 2017 р., і забезпечення цього права певною мірою відбувається за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Актуальності набуває реалізація таких дидактичних умов, які забезпечать перехід властивостей ІКТ із стану можливості в стан дійсності [3, 52]. І успішність цього залежить не тільки від технічного забезпечення вищу й умотивованості викладачів до застосування ІКТ у процесі навчання. Характер ІКТ навчання є двобічним: для викладачів – це педагогічна технологія, для студентів – засіб отримання інформації. Отже, ефективне застосування ІКТ у навчальному процесі залежить не тільки від педагогічної майстерності викладачів і їх ІКТ-компетентності, але й від готовності самих студентів до цього процесу.

Безсумнівно, урахувавши велику увагу вітчизняних учених до ІКТ у вищій школі, питання готовності студентів до застосування ІКТ у навчанні неодноразово розглядалося в наукових педагогічних доробках, автори яких визначали критерії та показники готовності до застосування ІКТ у навчанні майбутніх техніків зв'язку, соціальних педагогів, учителів маркетингу, інформатики, технологій, початкових класів, іноземної мови; студентів гуманітарних спеціальностей, природничо-математичного профілю й т. ін.

Так, на думку дослідників В. Денисенко, М. Вінник, Ю. Тарасіч [1, 46], основними одиницями виміру готовності студентів вищих навчальних закладів до навчання в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі є: 1) кількісні показники, які передбачають безпосе-

редне використання студентами засобів Microsoft Office, системи дистанційного навчання, програмних засобів навчального призначення, соціальних мереж; 2) якісні показники, що характеризують рівні вмінь і навичок використання ІКТ у навчальному процесі. Отже, основним критерієм готовності студентів науковці визначають інформатичні вміння й навички, однак їх дослідження стосується передусім студентів спеціальностей «Програмна інженерія», «Інформатика», «Фізика», «Математика», «Початкова освіта», «Здоров'я людини», «Фізичне виховання», «Хімія».

В. Єфімова й О. Георгіаді [2], здійснюючи оцінку готовності студентів гуманітарних факультетів до навчальної діяльності з використанням комп'ютерних технологій, насамперед акцентують увагу на тих уміннях і навичках, що безпосередньо пов'язані з профілем навчання: 1) уміння працювати в текстовому редакторі; 2) користування в навчанні електронними бібліотеками, зокрема електронними енциклопедіями та словниками. Інша дослідниця, І. Юцевич [5], розглядаючи проблему готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання комп'ютерних технологій, вважає необхідним ознайомлення студентів із сучасними можливостями комп'ютерних програм і ресурсів, які є ефективними в навчанні іноземних мов. Тож дослідниця першочергового значення надає саме опануванню студентами знань про ІКТ.

Попри значну кількість наукових доробків, у яких науковцями по-різному визначаються критерії готовності студентів ВНЗ до навчання із використанням ІКТ, проблему готовності студентів

суспільно-гуманітарних спеціальностей до навчальної діяльності із застосуванням ІКТ розкрито недостатньо. Тому метою статті є визначити критерії та показники готовності студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ у процесі навчання.

На наш погляд, основними критеріями готовності студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ у процесі навчання є: 1) мотиваційний; 2) когнітивний; 3) діяльнісний. Їх узагальнену характеристику представлено в таблиці.

Відповідно до мотиваційного, когнітивного та діяльнісного критеріїв нами було виокремлено рівні сформованості готовності студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ: 1) початковий (репродуктивний); 2) достатній (конструктивний); 4) високий (творчий).

Початковий (репродуктивний) рівень. Мотиви до застосування ІКТ у навчанні відсутні або є епізодичними, фрагментарними. Користування девайсом має переважно розважальний характер. Уявлення про дидактичні можливості ІКТ обмежується інформаційним пошуком, який є ситуативним. Знання з інформатики мають інтуїтивний характер. Студент працює в текстовому редакторі, створює презентації PowerPoint, однак потребує інструктування. Під час виконання завдань

самостійної роботи студент віддає перевагу традиційним способам виконання. Необхідна постійна стимуляція до застосування ІКТ у навчанні. Переважно спостерігається неготовність до комунікативної взаємодії за допомогою ІКТ.

Достатній (конструктивний) рівень характеризується покращенням ставлення студента до навчання із застосуванням ІКТ. Він усвідомлює практичну цінність ІКТ, однак цілісна картина застосування ІКТ у навчанні відсутня. Є базові знання з інформатики, які дозволяють працювати в Microsoft Office, виконувати завдання on-line. Під час виконання завдань, що вимагають використання програмного забезпечення для створення текстового та візуального контенту, студент допускає помилки, які частково виправляють самостійно.

Високий (творчий) рівень. Позитивна ціннісна орієнтація на навчання із застосуванням ІКТ. Мотиви сформовані. Стійкі потреби до подальшої самоосвіти. Відбувається активне опанування різних способів обробки інформації. Спостерігається активна діяльність on-line, а також злагоджена продуктивна комунікативна взаємодія за допомогою ІКТ. При виконанні навчальних завдань, які потребують застосування ІКТ, труднощів не виникає або трапляються поодинокі, які студент здатен виправити самостійно. ІКТ сприймаються студентом як засіб пізнання й інструмент у майбутній професійній

Таблиця 1

Діагностичний інструментарій готовності студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ

Критерії	Показники	Інструменти діагностики
1	2	3
Мотиваційний	Усвідомлення можливостей ІКТ у навчанні; спрямованість на досягнення успіху; ступінь інтересу до застосування ІКТ	асоціативно-проектна методика; опитування; бесіди; діагностика мотивів (за Б. Пашневим)
Когнітивний	Знання із фахової дисципліни: повнота, глибина, гнучкість, міцність. Знання з інформатики	аналіз продуктів навчальної діяльності (змістове наповнення); бліц-опитування; анкетування, бесіди, вирішення практичних задач
Діяльнісний	Уміння й навички: 1) <i>навчально-інтелектуальні</i> (критичний аналіз подій і явищ, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, окреслення й розв'язання проблеми, з'ясування передумови та чинників виникнення певних процесів і явищ, висновки й узагальнення, користування додатковою літературою); 2) <i>спеціальні</i> (орієнтовно-професійні); 3) <i>навчально-організаційні</i> (планування роботи, дотримання правил безпеки при застосуванні комп'ютерної техніки); 4) <i>навчально-інформаційні</i> (інформаційний пошук у мережі Інтернет; збирання, обробка, збереження захист інформації й обмін нею; робота з файлами та папками на локальному комп'ютері; створення акаунта; створення віртуальних закладок і нотаток, Web-міксів, власних електронних ресурсів; робота з електронною поштою)	аналіз продуктів навчальної діяльності, спостереження рольові ігри опитування, бесіди, анкетування спостереження за процесом навчання, виконання завдань із застосуванням ІКТ, розв'язання професійних ситуацій

діяльності. Спостерігається продуктивна комунікація on-line в навчальних цілях.

У 2016–2017 рр. з метою виявлення/або уточнення мотивів застосування ІКТ у навчанні на історичному факультеті Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди було проведено діагностування студентів – майбутніх учителів історії.

Так застосування методики Б. Пашнева [4], адаптованої до нашого дослідження, було виявлено, що соціальна значущість ІКТ є основним мотиватором для 30% учасників діагностування; особистий розвиток – для 25% респондентів; спрямованість на оцінку – для 13%; отримання знань – для 12%; інтерес до ІКТ – для 10%; досягнення успіху – для 8%; ґрунтовна фахова підготовка – для 2%. У той же час зовнішній примус не є мотиватором до застосування ІКТ для жодного з учасників діагностування.

Результати діагностування проілюстровано на рис. 1.

На нашу думку, проблема полягає не в недостатній ІКТ-компетентності студентів. Це підтверджує блиц-опитування, проведене шляхом випадкового відбору респондентів на історичному факультеті ХНПУ імені Г. С. Сковороди. За отриманими відповідями, 73% опитаних вважає себе ІКТ-компетентними, 27% не дали однозначної відповіді на запитання. Отже, проблема полягає в тому, що студенти не завжди розуміють, як вони можуть використовувати ІКТ у навчанні, майбутній професійній діяльності, повсякденному житті. Так під час діагностування за асоціативно-проектною методикою 83% написали, що вони хотіли б дізнатися про дидактичні можливості ІКТ, тому що не знають, що це таке.

Бесіди з майбутніми вчителями історії, спрямовані на виявлення в студентів навчально-організаційних навичок, показали, що вони володіють навичками планування своєї самостійної роботи, однак не використовують при цьому засоби ІКТ. У той же час 73% опитуваних має уявлен-

Рис. 1. Аналіз результатів діагностики з виявлення мотивів застосування ІКТ у процесі навчання студентів історичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди

ня про Google Календар і його можливості, 24% плутають цей сервіс із календарем на робочому столі, а 3% взагалі не знають про нього. На питання, чи вміють вони створювати календар за допомогою сервісу Google Календар, більшість студентів сказали, що не знають, оскільки ще не пробували це робити.

Опитування, спрямоване на виявлення навчально-організаційних навичок, пов'язаних із дотриманням безпеки життєдіяльності при користуванні комп'ютерною технікою й мережею Інтернет, дозволило з'ясувати, що 81% студентів, що брали в ньому участь, усвідомлюють, які ризики можуть спричинити апаратні засоби й Інтернет, натомість 19% узагалі не вбачають для себе ніякої небезпеки. На питання, чи знають респонденти, як запобігти ризикам, що можуть бути спричинені засобами ІКТ, 62% учасників сказали, що так, але 38% утрималися від прямої відповіді.

У той же час, за анкетуванням, учасниками якого стали студенти I–VI курсів історичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди (210 осіб), проводять час у мережі Інтернет менше, ніж годину – 10,5% респондентів, більше, ніж година – 36,2% студентів, не можуть визначити час, витрачений на користування Інтернетом, – 53,3% учасників анкетування. Отже, уміють контролювати й обмежувати своє користування Інтернетом 46,7%. І хоча різниця між цими двома показниками є порівняно невеликою (6,6%), проблема все ж таки є, розв'язання якої вимагає посилення валеологічної підтримки всіх учасників навчального процесу із застосуванням ІКТ.

Результати анкетування представлені на рис. 2.

Спостереження за процесом навчання студентів історичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди I–VI курсів узагалі й за виконанням ними навчальних завдань зафіксував наявність у майбутніх учителів історії таких інформатичних умінь і навичок, як: 1) пошук інформації в Інтернеті; 2) створення віртуальних закладок;

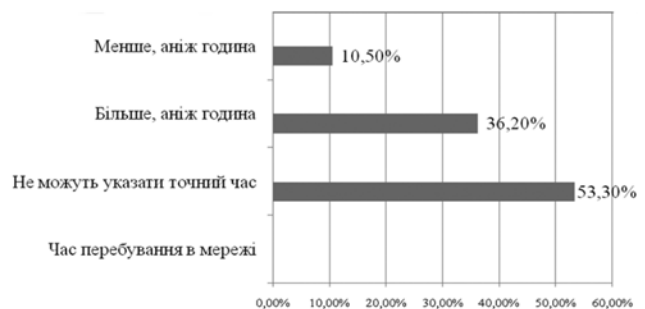

Рис. 2. Аналіз часу перебування в мережі Інтернет студентів I–VI курсів історичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди

3) створення акаунта; 4) робота в текстовому редакторі; 5) візуалізація інформації за допомогою PowerPoint; 6) комунікативна взаємодія за допомогою мережних технологій (електронної пошти, Skype, Viber).

Таким чином, готовність студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ у навчанні є інтегрованим утворенням, яке складається із сформованих мотивів до застосування ІКТ, інформатичних знань і сукупності умінь і нави-

чок, які дозволяють практично застосовувати ІКТ для вирішення навчальних і професійних завдань. Формування готовності студентів суспільно-гуманітарного профілю до застосування ІКТ у навчанні є нагальним питанням в умовах стрімкого розвитку ІКТ й активного впровадження їх у освітній процес вищої школи. Визначені критерії та показники можуть бути враховані при розробці методичних рекомендацій щодо застосування ІКТ у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Денисенко В. В. Готовність студентів до використання ІКТ у навчальному процесі ВНЗ / В. В. Денисенко, М. О. Вінник, Ю. Г. Тарасіч // Інформаційні технології в освіті. — 2015. — № 23. — С. 43—51
2. Єфімова В. М. Оцінка готовності студентів гуманітарних факультетів до навчальної діяльності із використанням комп'ютерних технологій / В. М. Єфімова, О. А. Георгіаді // Проблеми сучасної педагогічної освіти. — 2009. — № 23. — Ч. 1. — С. 83—89.
3. Майнаєв Ф. Я. Дидактичні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання студентів суспільно-гуманітарного профілю / Ф. Я. Майнаєв // Paradigm of knowledge. — 2017. — № 5(25). — С. 50—60.
4. Психологу для роботи. Діагностичні методики : зб. / уклад. : М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. — Ужгород : Вид-во Олександра Гаркуші, 2012. — 615 с.
5. Юцевич І. С. Проблема готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у процесі фахової підготовки / І. С. Юцевич // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту. Сер. : Педагогічні науки. — 2017. — Вип. 144. — С. 327—331.

Майнаєв Ф. Критерии и показатели готовности будущих учителей истории к применению информационно-коммуникационных технологий в обучении

В статье рассмотрены критерии и показатели будущих учителей истории к применению информационно-коммуникационных технологий в обучении. В соответствии с мотивационным, когнитивный и деятельностью критериями определены уровни сформированности готовности студентов к применению ИКТ и поданы их характеристики. Автор делает вывод, что готовность студентов общественно-гуманитарного профиля является сложным образование, которое состоит из сформованих знаній и совокупности учений и навичек, какие позволяют эффективно приманять ИКТ для решения учебных и профессиональных задач.

Ключевые слова: дидактические условия, готовность студентов к применению ИКТ, мотивационный критерий, когнитивный критерий, деятельностьный критерий.

Mainaev F. Criteria and indicators of future history teachers' readiness to use of information and communication technologies in education

The article examines the criteria and indicators of readiness of social and humanities students to use an information and communication technologies in education. According to the motivational, cognitive and activity criteria author determined the levels of formation of students' readiness to use of ICT and described their characteristics. The author concludes that the readiness of social and humanities students for usage of ICT in education is an integrated formation which consists of the formed motives for the ICT application, informative knowledge and a set of skills that enable the effective usage of ICT to solve educational and professional tasks.

Key words: didactic conditions, readiness of students for ICT application, motivational criterion, cognitive criterion, activity criterion.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2017